

Uniwersytet Szczeciński w Szczecinie

Wydział Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego

Streszczenie pracy doktorskiej

W procesie terapii i rehabilitacji kompleksowej osób niepełnosprawnych, sport stanowi jeden z ważniejszych czynników. Jego psychoterapeutyczna rola polega na zaangażowaniu i włączeniu w przebieg treningu, a następnie zawodów sportowych całej osobowości ćwiczącego. Z kolei wprowadzenie elementów współzawodnictwa zachęca do maksymalnego wysiłku, potęgując rezerwy emocjonalne i fizyczne¹. Obecnie, sport wyczynowy charakteryzuje się daleko idącą specjalizacją, gdzie głównym czynnikiem jest dążenie do uzyskania możliwie maksymalnego wyniku sportowego na prestiżowych zawodach sportowych. Sport staje się dzięki temu bardziej widowiskowy, a uczestnicy zawodów na najwyższym szczeblu są jednostkami o ponadprzeciętnych zdolnościach ruchowych i możliwościach psychofizycznych. Tematyka dotycząca zagadnienia sportu osób niepełnosprawnych w Polsce była badana przez historyków kultury fizycznej i pracowników nauki. Znalazło to odzwierciedlenie w licznych publikacjach naukowych, z których na szczególną uwagę zasługują prace: J. Becka, J. Sobieckiej, T. Tasiemskiego, S. Jandzisia, A. Kosmola.

Na przełomie XX i XXI wieku prace dotyczące sportu osób niepełnosprawnych zyskały coraz większy zasięg. Wiele publikacji dotyczyło zagadnienia sportu w powiązaniu z rehabilitacją ruchową oraz z zagadnieniami w wybranych specjalnościach medycznych. Nadal jednak pozostają pewne obszary dotyczące sportu osób niepełnosprawnych w Polsce nie ujęte kompleksowo i niewystarczająco opracowane. Za taki stan rzeczy w dużej mierze odpowiada fragmentaryczność źródeł archiwalnych, wynikająca ze zbyt małej dbałości

¹ M. Kamińska, *Sport jako czynnik terapii inwalidów*, [w:] *Kultura Fizyczna* nr 1/1979, s. 14.

o materiały szczególnie we wczesnym okresie rozwoju sportu niepełnosprawnych. Ważnym argumentem przemawiającym za podjęciem tego tematu przez autora, jest jego doświadczenie jako sportowca zarówno pełnosprawnego jak i niepełnosprawnego. Autor uprawiał kolarstwo oraz był „żużlowcem”. Po wypadku na torze w 2006 roku i złamaniu kręgosłupa nie zrezygnował ze sportu. Po okresie rehabilitacji i wielu latach ciężkiego treningu, dostał się do światowej czołówki kolarstwa ręcznego, co udowodnił zdobywając kilkakrotnie tytuły mistrza świata i mistrza paraolimpijskiego. Powyższe czynniki miały wpływ na podjęcie badań, których głównym celem stało się odtworzenie i przedstawienie ewolucji rozwoju sportu osób niepełnosprawnych w Polsce w latach 1952–2016. Na podstawie źródłową niniejszej pracy składają się materiały zgromadzone w archiwach i składnicach akt wielu instytucji, źródła drukowane oraz źródła wspomnieniowe. Kwerendą objęto Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Składnicę Akt Polskiego Związku Sportu Niepełnosprawnych „Start” w Warszawie i jego Oddział w Wiśle, Składnicę Akt ZSSP „Start” w Rzeszowie, składnice akt urzędów administracji samorządowych, a także klubów i organizacji sportowych działających na rzecz sportu osób niepełnosprawnych. Oceniając materiał badawczy, można stwierdzić, że cenne zbiory archiwalne znajdują się w Składnicy Akt Polskiego Związku Sportu Niepełnosprawnych „Start” w Warszawie. Zawiera ona liczne sprawozdania, protokoły z zebrań oraz komunikaty, dotyczące głównie zadań statutowych i zleconych związku. Niestety dokumentacja jest niekompletna, przede wszystkim w zakresie organizacji zawodów sportowych, co pozwoliło na opracowanie tylko częściowych zestawień w poszczególnych dyscyplinach sportowych.

Podczas przeprowadzanej kwerendy istniejących i dostępnych źródeł napotymano na liczne braki danych związane z niekompletnością odszukanego materiału. Bardzo trudnym okazało się dotarcie do materiałów badawczych dotyczących sportu niepełnosprawnych w innych krajach. Często właściwe związki sportowe poszczególnych państw, nie dysponowały historycznymi danymi odnoszącymi się do wybranych zagadnień. Dlatego też prowadzone badania w obrębie podjętego tematu okazały się niezwykle trudne. Z uwagi na to, przeprowadzono uzupełniającą kwerendę w artykułach prasy zagranicznej, a także nawiązano kontakty ze sportowcami z różnych krajów m. in. z Heinzem Frei ze Szwajcarii, Vittorio Podesta z Włoch i Johanem Reekers z Holandii. Dzięki temu udało się uzyskać uzupełniające wiadomości, które były istotne dla zrozumienia całokształtu badanego zjawiska. Interesującym źródłem informacji na szczeblu krajowym stały się wywiady z niepełnosprawnymi sportowcami takimi jak: Joanna Mendak, Jan Krauz, Janina Trzeciak i Krzysztof Głabowicz. Uzyskany materiał źródłowy został poszerzony o liczne opracowania specjalistyczne

publikowane w czasopismach takich jak: „Fizjoterapia”, „Kultura Fizyczna”, „Medycyna Sportowa”, „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej”, „Postępy Rehabilitacji” i inne. W opracowaniu tematu dla celów porównawczych wykorzystano literaturę znajdującą się w bibliotekach Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, Warszawie i w Katowicach oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego. Wobec zebranego materiału źródłowego zastosowano metody badawcze zgodne z metodologią badań historycznych. Opracowano go przy użyciu metody porównawczej, indukcyjnej i dedukcyjnej. Przeprowadzono krytykę i analizę zebranych źródeł archiwalnych, drukowanych oraz informacji prasowych.

Dla konstrukcji pracy zastosowano podział mieszany: nadrzędnie rzeczowy, podrzędnie chronologiczny. Okazał się on najbardziej odpowiedni do przedstawienia w ten sposób takich zagadnień jak: przykłady rozwoju sportu niepełnosprawnych w wybranych krajach, opis klubów sportowych i organizacji działających na rzecz sportu niepełnosprawnych w Polsce. Oczywiście wtedy, kiedy była taka możliwość, starano się zachować układ chronologiczny, szczególnie opracowując tematykę dotyczącą podstaw rozwoju sportu niepełnosprawnych na świecie, jego tradycji w Polsce oraz ukazując efekty rywalizacji naszych reprezentantów w paraolimpiadach. Niniejsza dysertacja składa się z pięciu głównych rozdziałów, poprzedzonych wstępem.

Rozdział pierwszy przedstawia uwarunkowania rozwoju sportu inwalidów na świecie oraz w Polsce. Ponadto zaprezentowano w tym rozdziale różne czynniki wpływające na dynamikę i kierunek ewolucji sportu niepełnosprawnych na przykładach wybranych krajów m. in.: Polski, Niemiec, Austrii i Stanów Zjednoczonych Ameryki.

W rozdziale drugim skupiono się na opracowaniu zagadnień dotyczących podstaw organizacyjno-prawnych, które determinowały możliwości rozwoju sportu niepełnosprawnych w Polsce. Prócz zmieniających się przepisów prawnych, wpływ na to miały zasady tworzenia systemu finansowania, kształcenia kadr i rozwoju odpowiednio dostosowanej bazy sportowo-szkoleniowej. Ukazano także na przykładach funkcjonowanie wybranych organizacji i klubów sportowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych w Polsce. Ewolucję rywalizacji sportowej osób niepełnosprawnych na świecie w tym przedstawienie dorobku Polskich paraolimpijczyków, ukazuje rozdział trzeci. W zarysie zaprezentowano najistotniejsze informacje dotyczące poszczególnych igrzysk paraolimpijskich w latach 1960–2016. Prócz tego szczegółowo przedstawiono tabelaryczne opracowania medalowych sukcesów polskich reprezentantów w letnich igrzyskach paraolimpijskich.

Rozdział czwarty ilustruje udział osób z niepełnosprawnością ruchową w ogólnopolskiej rywalizacji sportowej. Zaprezentowano w nim, w jaki sposób zmieniła

się działalność organizacji „Start” z początkowej aktywacji do rekreacji i sportu osób ze spółdzielni pracy, aż do wspierania bardzo zaawansowanego treningu sportowego i finansowaniu zawodów krajowych i międzynarodowych. W rozdziale tym przedstawiono również zestawienia wielu zwodów ogólnopolskich (w tym mistrzostw Polski) z różnych dyscyplin sportowych organizowanych przez PZSN „Start” w ramach zadań zleconych.

Piąty rozdział poświęcony został zaprezentowaniu sylwetek osób, które miały duży wpływ na rozwój sportu osób niepełnosprawnych, a także tworzyły ruch paraolimpijski w Polsce i na świecie. Prócz nich przedstawiono także sylwetki wybitnych sportowców oraz paraolimpijczyków, z których wielu stało się ikonami sportu niepełnosprawnych w ujęciu historycznym.

Całość pracy zamyka zakończenie posiadające charakter podsumowania, bibliografia wraz z przypisami zastosowanymi w pracy stanowiąca dokumentację źródłową, indeks nazwisk, wykaz skrótów, spis tabel i fotografii oraz streszczenie w języku angielskim.